

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА (МАГІСТЕРСЬКА) РОБОТА

Формування навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з
розладами аутистичного спектра засобами дидактичних ігор

Виконала: здобувач освіти групи СОМ(д)-2
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Скакунова Євгенія Павлівна
Науковий керівник: Горшкова Г. В.
Рецензент: Губарь О. Г.
Нормоконтроль _____ Анна КІРІЛЛОВА

Запоріжжя

2025 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 85 с., 6 рис., 60 джерел, 6 додатків.

Об'єкт дослідження: навчальна мотивація дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Предмет дослідження: формування навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами дидактичних ігор.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання дидактичних ігор в процесі формування навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз, узагальнення, систематизація даних психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження;
- емпіричні: педагогічний експеримент (констатувальний етап), діагностичні методики «Діагностика готовності дитини до шкільного навчання» (А. Нежнова), «Внутрішня позиція майбутнього школяра» (Н. Гуткіна), анкетування батьків дітей з розладами аутистичного спектра (анкета створена на основі методики М. Гінзбурга «Навчальна мотивація»);
- статистичні: якісний та кількісний аналіз емпіричних показників.

Діти старшого дошкільного віку з РАС мають низькі показники навчальної мотивації. У них несформована внутрішня мотивація майбутнього школяра, вони не зацікавлені у шкільному навчанні. Дидактичні ігри є оптимальним засобом формування навчальної мотивації у дітей зазначеної категорії, бо вони цілеспрямовано та м'яко надають педагогічний вплив на мотиваційну сферу старших дошкільників з РАС.

АУТИЗМ, ДИДАКТИЧНІ ІГРИ, МОТИВАЦІЯ, НАВЧАЛЬНА МОТИВАЦІЯ, НАВЧАЛЬНИЙ МОТИВ, РОЗЛАДИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Розлади аутистичного спектра є одними з найпоширеніших невропсихічних розладів у дітей старшого дошкільного віку. Діти з розладами аутистичного спектра мають специфічні особливості у розвитку мовлення, спілкування, інтересів та поведінки, які негативно впливають на їх навчальну мотивацію та подальшу успішність під час навчання у закладі середньої освіти. У зв'язку з цим, вивчення особливостей навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра та її формування у цих дітей є важливим завданням для педагогів, психологів та інших фахівців, що працюють з цією категорією дітей.

Мотивація є внутрішньою силою, яка спонукає людину до активності та дії (за Н. Вороною) [5]. Мотивація у навчанні визначає ефективність та результативність навчального процесу. У дітей з розладами аутистичного спектра цей аспект може бути складнішим, оскільки вони можуть виявляти особливості у сприйнятті світу та в реакціях на навколишні подразники. Тому розуміння та врахування особливостей навчальної мотивації у цієї категорії дітей стає надзвичайно важливим завданням для педагогів та спеціалістів у галузі освіти.

Дидактична гра являє собою ігрову діяльність, яка має педагогічний характер та спрямована на виконання окремого розвитково-навчального завдання (за В. Соловйовим) [40, с. 27]. Дидактичні ігри є поліфункціональним засобом, який використовується у різних напрямках розвитку та навчання дітей. Практичний досвід сучасних педагогів вказує на вагомий потенціал дидактичних в процесі формування навчальної мотивації вихованців. Це стосується як дітей, які мають нормотиповий розвиток, так й окремі порушення розвитку.

У роботі враховані теоретико-методичні дані про загальні та специфічні закономірності розвитку дітей у нормі та при різних видах психічного

дизонтогенезу (Г. Бекетова, В. Бондар, Л. Виготський, Т. Вісковатова, І. Єременко, В. Лубовський, О. Лурія, Т. Сак, В. Синьов, Є. Синьова, Є. Соботович, Л. Фомічова, М. Шеремет, А. Шевцов, О. Хохліна та ін.); дослідження медичних, психологічних та педагогічних аспектів аутизму щодо його сутності, особливостей та шляхів корекції розвитку дитини зі спектром аутистичних порушень (О. Баєнська, С. Конопляста, К. Лебединська, О. Нікольська, Д. Шульженко, Т. Скрипник, В. Тарасун, Г. Хворова, А. Чуприков, Л. Шипіцина); наукові знання про мотиваційну поведінку дітей з позиції біхевіоральних досліджень (А. Маслоу, Г. Олпорт, Б. Скіннер, Е. Торндайк, Дж. Уотсон, Р. Шрам), когнітивноорієнтованого підходу (Д. Вестбрук, Дж. Гілфорд, Н. Кентор, М. Саллівен, М. Форд) та комунікативного підходу (S. Buckley, K. Feeley).

Особливості використання дидактичних ігор для формування навчальної мотивації дітей були висвітлені у працях наступних науковців М. Гришко, І. Кузьміна, Т. Марілова, Ю. Музика, А. Палажевич, Д. Панасенко, Ю. Саєнко, І. Степашук, І. Толмачова, Г. Туровська, Л. Чосік, А. Шкарбань та інші. На думку науковців, дидактичні ігри є оптимальними засобами для формування у дітей позитивної мотивації до навчання.

Незважаючи на певну розробленість проблеми, залишається багато невирішених питань щодо використання дидактичних ігор під час формування навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра, що зумовило вибір теми дослідження: «Формування навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами дидактичних ігор».

Об'єкт дослідження: навчальна мотивація дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Предмет дослідження: формування навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами дидактичних ігор.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання дидактичних ігор в процесі формування навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Відповідно до мети роботи необхідно вирішити наступні завдання:

1. Надати психолого-педагогічну характеристику дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра та проаналізувати стан розробленості проблеми навчальної мотивації дітей з розладами аутистичного спектра.
2. Схарактеризувати дидактичні ігри як засіб формування навчальної мотивації.
3. Дослідити стан навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.
4. Розробити програму з формування навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами дидактичних ігор та емпірично перевірити її ефективність.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз, узагальнення, систематизація даних психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження;
- емпіричні: педагогічний експеримент (констатувальний етап), діагностичні методики «Діагностика готовності дитини до шкільного навчання» (А. Нежнова), «Внутрішня позиція майбутнього школяра» (Н. Гуткіна), анкетування батьків дітей з розладами аутистичного спектра (анкета створена на основі методики М. Гінзбурга «Навчальна мотивація»);
- статистичні: якісний та кількісний аналіз емпіричних показників.

Методологічним підґрунтям дослідження є:

- положення про сутність і закономірності розвитку дітей з порушеннями психофізичного розвитку (R. Mithyantha, R. Kneen, E. McCann, M. Bellman, O. Byrne, M. Shevell, A. Majnemer, В. Засенко, А. Колупаєва, С. Кульбіда, Л. Прохоренко, Т. Сак, О. Таранченко, О. Ферт та ін.);

– принципи комплексного підходу до корекції та розвитку дітей з розладами аутистичного спектра (А. Душка, А. Кукуруза, К. Островська, О. Романчук, Т. Скрипник, Г. Супрун, Д. Шульженко);

– позиції міждисциплінарного підходу до обґрунтування змісту поняття «мотивація учіння» (Г. Гарднер, Дж. Гілфорд, Л. Терстоун, Е. Торндайк);

– теоретичні та методологічні основи формування мотивації до навчання та учіння у дітей з розладами аутистичного спектра (S. Baron-Cohen, N. Cantor, M. Valicenti-McDermott, C. Frith, M. Chagan, A. Goldman, J. Kihlstrom, S. Kristen, A. Leslie, B. Sodian та ін.);

– наукові знання про мотиваційну поведінку дітей з позиції біхевіоральних досліджень (А. Маслоу, Г. Олпорт, Е. Торндайк, Б. Скінер, Дж. Уотсон, Р. Шрам), когнітивноорієнтованого підходу (Дж. Гілфорд, Н. Кентор, Д. Вестбрук, М. Саллівен, М. Форд) та комунікативного підходу (S. Buckley, K. Feeley);

– вчення про гру як провідну діяльність дошкільника (Л. Григораш, Н. Михайленко, А. Руденок та ін.);

– вчення про дидактичну гру як метод розвитку (М. Гришко, І. Кузьміна, Т. Марілова, Ю. Музика, А. Палажєвич, Д. Панасенко, Ю. Саєнко, І. Степащук, І. Толмачова, Г. Туровська, Л. Чосік, А. Шкарбань).

База дослідження: заклад дошкільної освіти (ясла-садок) №247 «Грибочок» Запорізької міської ради та Центр розвитку дітей з аутизмом та іншими розладами «Золотий ключик» м. Запоріжжя.

Апробація результатів дослідження відбулась на Міжнародній науково-практичній конференції «Освіта сьогодення: життєтворчість як основа національного відродження та єдності» (17 жовтня 2024 р., м. Запоріжжя).

Скакунова Є. Дидактичні ігри як засіб формування навчальної мотивації.

Теоретичне значення роботи полягає у тому, що в результаті дослідження науково-педагогічної літератури надано психолого-педагогічну

характеристику дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра; проаналізовано стан розробленості проблеми навчальної мотивації дітей з розладами аутистичного спектра; схарактеризовано дидактичні ігри як засіб формування навчальної мотивації.

Практична значущість роботи визначена наданим методичним інструментарієм для діагностики стану навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра. Розроблена і експериментально апробована програма з формування навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами дидактичних ігор. Експериментальні результати та зазначена програма можуть бути використані в освітньому процесі здобувачів освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта, в професійній діяльності вчителями-дефектологами та іншими фахівцями, які працюють із зазначеною категорією дітей.

Структура роботи: магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг роботи становить 85 сторінок. Основний текст становить 47 сторінок. Список використаних джерел містить 60 найменувань.

ВИСНОВКИ

Теоретичне обґрунтування та емпірична перевірка ефективності використання дидактичних ігор в процесі формування навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра дозволили досягнути мети нашого дослідження та сформулювати висновки відповідно до поставлених завдань.

1. Надано психолого-педагогічну характеристику дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра. Під розладами аутистичного спектру ми розуміємо психічне порушення, для якого характерним є недорозвинення певних психічних процесів, порушення поведінки та здатності до соціальної взаємодії, і жорстке обмеження інтересів. У зазначеної категорії дітей відмічається порушення розвитку окремих пізнавальних процесів (мислення, мовлення, уваги, уяви, тощо). Вони потребують спеціальної, цілеспрямованої роботи з метою їх розвитку та адаптації до навчального середовища.

Проаналізувавши стан розробленості проблеми навчальної мотивації дітей з розладами аутистичного спектра, ми дійшли висновку, що незважаючи на наявність достатньої кількості наукових праць із зазначеної проблематики, на момент нашого дослідження, вона розроблена недостатньо і потребує подальших досліджень. У наявних наукових літературних джерелах вказано, що у дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра відмічаються низькі показники навчальної мотивації, які зумовлені порушенням їх мотиваційно-вольової сфери, мовленнєвої діяльності та недостатністю розвитку пізнавальних процесів.

2. Схарактеризовано дидактичні ігри як засіб формування навчальної мотивації. Аналіз наукової педагогічної літератури надав можливість стверджувати, що дидактичні ігри – це вид ігор, які містять у собі окремі ігрові дії та правила, які спрямовані на виконання певної педагогічної мети.

Дидактичні ігри в освітньо-виховному процесі можуть виконувати навчальну, виховну, розвивальну та спонукально-мотиваційну функції. Зазначений вид ігор активно використовується в освітньо-виховному процесі дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, бо має змогу активізувати їх пізнавальну активність та інтерес до здобуття знань, сформувати позитивну мотивацію до процесу навчання.

3. Досліджено стан навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра. Ми організували та провели дослідження на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 247 «Грибочок» Запорізької міської ради та Центру розвитку дітей з аутизмом та іншими розладами «Золотий ключик» м. Запоріжжя. У дослідженні взяли участь 10 дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра (синдром Аспергера): по 5 дітей в експериментальній та контрольній групах. За результатами емпіричного дослідження, було встановлено, що у дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра спостерігається значна затримка у формуванні навчальної мотивації до навчання у школі. У них переважає низький рівень мотиваційної готовності до шкільного навчання (100%/80%), несформована внутрішня позиція майбутнього школяра (100%), відмічається домінування ігрових мотивів у навчальній діяльності (40%).

4. Розроблено програму з формування навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами дидактичних ігор та емпірично перевірено її ефективність. Програма передбачає наявність 8 занять, тривалістю 30 хвилин, з використанням спеціальних дидактичних ігор та апробована з дітьми експериментальної групи протягом 4 тижнів (по 2 заняття на тиждень). Результати повторної діагностики навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра, дозволили стверджувати, що її показники у дітей експериментальної групи, після апробування програми з дидактичними іграми, значно підвищилися. На цьому етапі, у зазначеній групі дітей переважали: середній рівень мотиваційної готовності до шкільного навчання

(80%), сформована внутрішня позиція майбутнього школяра (80%) та навчальні мотиви (80%). Результати дітей контрольної групи, в свою чергу, не зазнали змін.

Таким чином, можемо впевнено стверджувати, що дидактичні ігри надають позитивний ефект на процес формування навчальної мотивації дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.